

УДК 338.24

О.В. Мороз

*д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки,
Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця*

Н.П. Карачина

*д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, маркетингу та економіки,
Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця*

І. Ф. Острий

асистент, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВ

O. Moroz

Doctor in Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

N. Karachyna

Doctor in Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

I. Ostryi

Asistant, Vinnytsia national technical university, Vinnitsa

CONTEMPORARY AND PERSPECTIVE RESEARCHES OF ENTERPRISES' ECONOMIC BEHAVIOR

Анотація.

Проведено ґрунтовне аналізування та сформовано сучасний науковий простір досліджень українських вчених щодо економічної поведінки підприємства в розрізі теоретичного, методичного та прикладного доробку. Відображено та обґрунтовано авторську позицію щодо сутності економічної поведінки підприємства та її варіативності. Виокремлено перспективи та доцільність подальших розробок щодо використання методичного інструментарію оцінювання економічної поведінки підприємств в контексті забезпечення результативності та ефективності їх розвитку.

Summary.

There had been conducted a substantiated analysis with further formation of modern scientific environment of researches made by the Ukrainian scholars as for the economic behavior of enterprises in the frameworks of theoretical, methodic and applied developments. There had

been presented and substantiated the authors assumptions as for the essence of economic behavior of an enterprise and its variety. There had been singled out the perspectives and appropriateness of further developments as for the application of methodical tools for the evaluation of economic behavior of an enterprise in the frameworks of ensuring the outcomes and efficiency of its development.

Ключові слова: економічна поведінка, економічна поведінка підприємства, модель економічної поведінки підприємства, розвиток, результативність, ефективність.

Keywords: economic behavior, economic behavior of an enterprise, model of economic behavior of an enterprise, development, outcome, efficiency.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Грунтовне дослідження наукових течій та теорій в розрізі історії економічних вчень засвідчує про наявність значних напрацювань у розвитку теоретико-методологічних засад еволюції моделі «економічної людини», поведінкових аспектів підприємця, колективної економічної поведінки. Водночас недостатніми є дослідження щодо детермінації економічної поведінки підприємств, фірм, організацій, адже визначення окремих аспектів їх економічної поведінки представлені лише в роботах неоінституціоналістів.

Цілим рядом дослідників було акцентовано увагу на тому, що проблема чіткого висвітлення сутності поведінкових засад розвитку підприємств потребує більш глибокого у методологічному змісті аналізу та здійснення системних сучасних досліджень. На окресленому наголошують і нобелівські лауреати Г. Беккер і Т. Шульц, які стверджували, що економічна поведінка є універсальною домінантою людської поведінки в будь-яких формах, де є ситуація вибору між обмеженими ресурсами. Погоджуючись із наведеним, додаємо, що економічна поведінка є універсальною домінантою поведінки будь-якого суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У становленні інтелектуального апарату категорії «економічна поведінка» в економічній теорії значний внесок здійснили Адам Сміт, Пол Хейне, Альфред Маршал,

Карл Маркс, Джон Кейнс, Торстейн Веблен, Уеслі Мітчелл, Герберт Саймон, Джеймс Б'юкенен, Даглас Норт, Макс Вебер, Густав Шмоллер, Джон Коммонс, Жан Батист Сей, Вернер Зомбарт, Йозеф Шумпетер, Рональд Коуз. Водночас окреслена проблематика знайшла відображення у поведінкових теоріях менеджменту, зокрема, у працях Г. Беккера, М. Фоллет, Дж. Хоманса, І. Ансоффа, Д. Сільвермана, А. Маслоу, К. Левіна, Д. Мак-Грегора, Б. Скіннера, К. Арджиріс, Дж. Марч, А. Таннебаума та ін. Вагомий внесок у формування сучасних концептуальних засад економічної поведінки підприємств внесли такі науковці, як В. Войтко [1], Н. Ганзієнко [2], І. Гребеньок [3], Г. Капленко [4], Н. Карачина [5], Т. Кондратьєва [6], Ю. Лозовик [7], О. Малиш [8], О. Прутська [9], Н. Шибаєва [10] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою статті є формування сучасного наукового простору досліджень українських вчених щодо економічної поведінки підприємства в розрізі теоретичного, методичного та прикладного доробку. Відокремлення перспектив та доцільності щодо розробки реального методичного інструментарію оцінювання економічної поведінки підприємств в контексті забезпечення результативності та ефективності їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Результати наукових пошуків щодо економічної поведінки підприємств, які були здійснені значною низкою вчених економічного світу, безумовно знайшли відображення у сучасних дослідженнях поведінкових засад розвитку підприємств, на яких вважаємо за доцільне зосередитись.

Площина теоретичних досліджень узагальнює напрацювання щодо сутності економічної поведінки підприємств, її класифікації, факторів впливу. Насамперед звертаємо увагу на праці Н. Шибаєвої, яка визначає економічну поведінку як впорядковану сукупність дій суб'єктів господарювання, спрямовану на досягнення економічних цілей в умовах специфічних господарських систем з урахуванням ціннісних установок [10,

с. 3]. В. Войтко використовує поняття «поведінка» стосовно виробничої організації і визначає його на основі міждисциплінарного підходу як «...характер дії людей та їх угруповань, що здійснюються під впливом певних факторів в тих чи інших умовах діяльності» [1, с. 6]. Означені аспекти у наведених визначеннях, на нашу думку, є важливими, але не єдиними. Більш чіткий методологічний опис категорії «економічна поведінка підприємств» представлено у роботах Г. Капленко, де зазначене поняття розкривається як «...стратегічно визначений напрям взаємопов'язаних, цілеспрямованих тактичних дій, методів, способів і реакцій на непередбачуваний розвиток подій і зростаючу конкуренцію з метою забезпечення реалізації конкретно визначених цілей і місії підприємства в обраній сфері діяльності.» [4, с. 5]. Наші зауваження до останнього визначення полягають у тому, що такий підхід по суті наближається до змістовного трактування терміну «стратегія підприємства».

Авторська позиція щодо визначення сутності категорії «економічна поведінка підприємства» формувалась під впливом еволюційності характеру цієї категорії та подвійністю детермінації: за об'єктом (обумовленість поведінки умовами, обставинами, ситуацією, системою відносин) і за суб'єктом (залежність поведінки від інтересів, цінностей, потреб, мотивів, стереотипів). Зауважимо, що пріоритетність надана синтезу неокласичного та інституціонального підходів до визначення економічної поведінки. Отже, на нашу думку «економічна поведінка підприємства» – це комбінація цілеспрямованих і спонтанних дій, яка відтворює сутність та характер економічної діяльності, що обумовлена впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, для реалізації пріоритетних цілей підприємства та груп економічних агентів в умовах вибору та адаптації до змін.

Дослідження типізації економічної поведінки підприємств здійснювали Г. Капленко, В. Пастухова, узагальнивши її за ознаками класифікації: моральність, функції економічної культури, психологія, творчий характер, ринкова орієнтація, правила поведінки, психологія підприємства та його

розмір, мотивація керівництва і стратегія підприємства, соціально-культурні та соціально-психологічні фактори, типи підприємств за Нельсоном та Берсоном. Водночас спостерігається значна концентрація уваги науковців на певних варіаціях економічної поведінки підприємств, зокрема А. Кудінова – на підприємницькій, О. Малиш – ринковій, О. Прутська – рентоорієнтованій, Ю. Лозовик – стратегічній, І. Ансофф – організаційній, Г. Курчєєва, А. Алетдінова – соціально-відповідальній, С. Гриценко – девіантній, Н. Білошкурська – адаптивній, І. Гребеньок – соціальній, Г. Клейнер – інституціональній та еволюційній поведінках, які відображають актуальні в ринковому просторі напрямки розвитку підприємств.

Виявлення факторів впливу на економічну поведінку підприємств знайшло відображення у працях Т. Долгопятової, Г. Капленко, Н. Шibaєвої, О. Міклухи, А. Садекова та Ю. Заїки, де кожен науковець враховував особливості функціонування сучасних вітчизняних промислових підприємств. Поділяючи позицію Н. Шibaєвої [10] щодо поділу факторів на функціональні (макроекономічні та мікроекономічні – зовнішні і внутрішні) та інституціональні, Н. Карачина наповнила їх більшою змістовністю, відносячи до внутрішніх мікроекономічних факторів такі як: виробничо-технологічний, господарський, фінансовий внутрішній, управлінський, фактор трудового потенціалу, корпоративний, інвестиційний; до зовнішніх мікроекономічних факторів: корпоративний, інвестиційний, фактор платоспроможності споживачів, ринковий фактор, фактор потенціалу постачальників, інформаційний фактор; до макроекономічних факторів: податковий, нормативно-законодавчий, фінансовий макроекономічний; до інституціональних факторів: формальні і неформальні норми поведінки, фактор взаємних очікувань [5]. Водночас щодо інституційних факторів, то А. Садеков та Ю. Заїка [11, с. 10] запропонували доповнити їх такими складовими: неповнота та асиметричність інформації, обмежена раціональність економічних агентів, невизначеність середовища та неповний захист прав власності.

Слід відзначити, що поодинокими є розробки щодо процесу формування економічної поведінки підприємства. Варто наголосити лише на результатах Г. Капленко, яка досліджуючи економічну поведінку підприємств, зосередила певну увагу і на процесі формування економічної поведінки, зауваживши [4], що процес формування економічної поведінки не завершується якоюсь негайною дією, а представляє собою встановлення загальних напрямів, просування якими може забезпечити зростання і зміцнення позицій підприємств. За позицією Г. Капленко процес формування економічної поведінки включає два етапи: аналітичний (для визначення невизначеності) в розрізі аналізу інституціонального середовища, сценарійного аналізу, аналізу галузі, ринків, технологій, продуктів, ресурсів, інновацій у галузі та аналізу суміжних галузей; креативно-творчий підхід, який узагальнює такі процеси: формування стратегії для бізнесу, що функціонує, та нового бізнесу, формування стратегії поведінки, стратегічне планування, реалізація стратегії поведінки, оцінка результатів. Переконані, що окреслені етапи відображають формування стратегії як процесу, а не економічної поведінки, адже не враховуються реалії економічної дійсності, яким притаманний значний ступінь невизначеності, нестабільності та ризику. Авторська концепція процесу формування економічної поведінки підприємств є логічним продовженням опису попередньо виявлених результатів щодо взаємозв'язку та взаємообумовленості стратегії та економічної поведінки підприємства. Технологія формування економічної поведінки підприємства носить ознаки циклічного характеру, адже вхідна інформація відносно визначених детермінантів економічної поведінки підприємства, яка надходить до системи формування стратегії підприємства, проходить стадії обробки та аналізу інформації, після чого виділяються детермінантні фактори та забезпечується оптимальне їх узгодження з іншими факторами.

Доцільно зазначити, що останні дослідження теоретичних засад економічної поведінки підприємств вітчизняними науковцями є дещо

некоректними та запозиченими. Так, В. Цапенко [12], вивчаючи економічну поведінку підприємства як основу для прийняття управлінських рішень, запевняє, що погоджується із твердженнями Н. Карачини [5], що процес формування економічної поведінки підприємства має відтворювати такий взаємозв'язок: стратегія підприємства → стратегічна поведінка підприємства → економічна поведінка підприємства. Проте нами було доведено зовсім інший взаємозв'язок: стратегія підприємства → стратегія поведінки підприємства → економічна поведінка підприємства. Водночас Ю. Заїка, досліджуючи процес формування економічної поведінки підприємства, запропонувала удосконалену його схему [11, с. 12, рис. 1], яка при порівнянні із попередніми розробками є лише поєднанням наукових позицій Н. Карачини та Г. Капленко, без виокремлення своєї позиції.

Розроблений теоретичний базис поведінкових засад розвитку підприємств повинен надавати імпульс до формування методичних аспектів оцінювання економічної поведінки підприємства за сукупністю критеріїв: ефективності, економічної безпеки, конкурентоспроможності, стабільності та ін. Вважаємо, що зазначеному повинно передувати відокремлення моделей економічної поведінки підприємства і лише потім розробка методів щодо їх формалізованого опису та аналізування.

Оцінюючи економічну поведінку підприємств, низка науковців ототожнює модель та тип економічної поведінки [4, 13]; при цьому, як правило, сутність зазначених категорій не конкретизовано. Переконані, що ці категорії не є ідентичними. В нашому розумінні, тип економічної поведінки – це різновид економічної поведінки, яка характеризується певними істотними рисами. Відносно моделі економічної поведінки підприємства, то вважаємо, що це поняття є більш містким, оскільки об'єднує декілька типів економічної поведінки підприємства. Відтак, вважаємо, що модель економічної поведінки підприємства – це узагальнений опис економічної поведінки підприємства за допомогою системи відповідних логічних (та/або математичних)

залежностей, що відображає характер та сутність економічної діяльності, як наслідок взаємовпливу відповідних детермінантів.

Проблематика відокремлення видів моделей економічної поведінки вітчизняних підприємств відзначається в наукових дослідженнях декількох сучасних науковців. Так, вивчаючи стратегії управління підприємством в умовах надзвичайної діяльності, О. Міклуха відокремив консервативну та активну моделі [14]; в розрізі інших напрямків дослідження економічної поведінки підприємств Г. Капленко – деструктивну, конструктивну та змішану [4]; Т. Долгопятова – наближену до дореформеної, ринкову і змішану [13]; Н. Ганзієнко – виробничу, «сировинного приладу», змішану [2]; відносно відповідності моделей поведінки підприємства основним видам адаптації Н. Білошкурська виділила активну, консервативну та змішану моделі поведінки [15]. Погоджуючись із адекватністю перерахованих моделей економічної поведінки підприємств в інтерпретації О. Міклухи, Г. Капленко, Т. Долгопятової, Н. Ганзієнко, Н. Білошкурської вважаємо, що їх відокремлення відображає скоріше частковий, а не комплексний характер, тобто аналізувалися окремі, різні аспекти господарювання без намагань створити загальну картину подій і ситуації. Так, О. Міклухою в основу типізації моделей було обрано стратегію діяльності, Г. Капленко – механізм адаптації до ринкових умов, Т. Долгопятовою – трансформацію умов господарювання, Н. Білошкурською – готовність до адаптації, Н. Ганзієнко – специфіка функціонування підприємств молокопереробної промисловості.

На відміну від представлених результатів, концентруючи увагу на особливостях функціонування вітчизняних промислових підприємств тобто реальних процесах, вважаємо, що основою їх поведінки є обраний напрямок діяльності: виробничий, змішаний (поєднання виробничої, фінансової, інвестиційної діяльності), рентоорієнтований, який повинен забезпечити соціально-продуктивну діяльність. Відтак, автором виділено три моделі: 1) модель виробничоорієнтованої поведінки; 2) модель змішаної поведінки;

3) модель рентоорієнтованої поведінки. Ці моделі за змістом не суперечать вищезазначеним і, скоріше, логічно їх узагальнюють.

Для аналізування економічної поведінки українських підприємств є необхідним розпізнавання сформованих та обґрунтованих моделей економічної поведінки за допомогою певних критеріїв або математичної інтерпретації. Відтак здійснюючи аналітичне дослідження економічної поведінки українських підприємств Н. Карачиною та Н. Ганзієнко було розроблено відповідний методичний інструментарій оцінювання.

Враховуючи, що в основу відокремлених автором моделей економічної поведінки підприємств покладено пріоритетність видів діяльності: виробничої, рентоорієнтованої, змішаної; було досліджено взаємозв'язок між загальним фінансовим результатом (фінансовим результатом від звичайної діяльності до оподаткування) та фінансовим результатом від основної (виробничої) діяльності (валовий прибуток за вирахуванням збутових та адміністративних витрат), який, як вважаємо, є головним критерієм детермінації вищезазначених моделей поведінки [5, с. 17].

Досліджуючи економічну поведінку молокопереробних підприємств Н. Ганзієнко розробила методичний підхід до ідентифікації моделі економічної поведінки молокопереробного підприємства та метод оцінки ефективності моделі економічної поведінки [2, с. 8]. Метод ідентифікації моделей економічної поведінки підприємств базується на дослідженні виду та ступеню кореляційної залежності між динамікою показників доданої вартості та матеріальних витрат молокопереробних підприємств. В основі методу оцінювання ефективності моделі економічної поведінки підприємства запропоновано використання показника витратомісткості доданої вартості як критерію ефективності. Цей показник характеризує величину матеріальних витрат на створення одиниці доданої вартості; чим вищим є значення показника, тим більше матеріальних витрат в процесі створення доданої вартості, тим менш ефективним є цей процес, і, відповідно, менш ефективною є модель поведінки молокопереробного підприємства.

Водночас доцільно виокремити і розроблений Т. Кондратьєвою [6] метод оцінювання наслідків формування та розповсюдження внутрішніх фірмових інститутів опортуністичної поведінки, що за її переконанням дає змогу забезпечити позитивну динаміку їхнього впливу на адаптивність економічної поведінки підприємства, та удосконалений метод оцінювання адаптивності економічної поведінки фірми до ринкових умов, що дозволяє визначити ефективність адаптації фірми з урахуванням специфічності ресурсів і невизначеності зовнішніх умов її функціонування.

В прикладному аспекті також спостерігається незначна кількість дієвих розробок та рекомендацій. Відтак слід виділити напрацювання Г. Капленко, яка удосконалила алгоритм урахування і обробки всіх подій зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з метою мінімізації втрат від несприятливих подій і більш повного використання можливостей при формуванні його економічної поведінки та концепцію планування економічної поведінки через взаємозв'язок із стратегічними цілями підприємства. Розв'язання цього завдання, як зазначає Г. Капленко, можливе шляхом проведення соціально-економічного моніторингу, реалізації стратегічного контролю та їх постійний взаємозв'язок у процесі формування антикризового банку даних [4]. Особливої уваги заслуговують запропоновані Ю. Лозовиком підходи до організаційного та інформаційного забезпечення впровадження моделей стратегічної поведінки підприємства-олігополіста [7]. Узагальнення вищевказаного доробку щодо дослідження економічної поведінки підприємств відображено на рис. 1.

Доцільно підкреслити, що здійснюючи власні дослідження в напрямку економічної поведінки підприємств було розроблено рекомендації щодо стимулювання виробничоорієнтованої поведінки машинобудівних підприємств на засадах синтезу прикладних положень теорії контрактів і державного регулювання, а також удосконалення вітчизняного податкового законодавства з метою формування механізмів та інструментів стимулювання виробничоорієнтованої поведінки машинобудівних

Простір наукового доробку у дослідженні економічної поведінки підприємств

Автореферати захищених дисертацій

Теоретичні

Методичні

Прикладні

Прутська О.О. <i>Особливості економічної поведінки в перехідній економіці України (інституціональний підхід)</i> , 2004 р.
Шибасва Н. В. <i>Особливості економічної поведінки суб'єктів господарювання в умовах ринкової трансформації економіки</i> , 2002 р.
Войтко В. В. <i>Управління поведінкою організації (на прикладі промислових підприємств)</i> , 2004 р.
Капленко Г. В. <i>Формування економічної поведінки підприємств</i> , 2005 р.
Малиш О.М. <i>Економічне управління ринковою поведінкою підприємства</i> , 2006 р.
Лозовик Ю.М. <i>Стратегічна поведінка підприємства на олігополістичному ринку</i> , 2008 р.
Кондратьєва Т.В. <i>Адаптивність економічної поведінки фірми: інституційний підхід</i> , 2010 р.
Карачина Н.П. <i>Економічна поведінка машинобудівних підприємств</i> , 2012 р.
Ганзієнко Н. І. <i>Економічна поведінка молокопереробних підприємств</i> , 2014 р.
Гребеньок І.В. <i>Соціальні функції поведінкових моделей підприємств сільськогосподарського машинобудування</i> , 2014 р.

визначено сутність економічної поведінки підприємства, її класифікацію, фактори впливу [1- 12, 14];

розкрито процес формування економічної поведінки підприємства [4, 5, 11, 12];

сформовано концептуальні засади управління економічною поведінкою підприємства, в т.ч. стратегічною поведінкою підприємства [2, 5, 7];

розроблено концепцію адаптивності економічної поведінки підприємства на підґрунті аналізу динаміки трансакційних витрат [6, 15];

досліджено взаємозв'язок між типами економічної поведінки підприємства та комплексом управлінських рішень стратегічного та оперативного характеру[12]

напрацювання

виокремлено види моделей економічної поведінки вітчизняних підприємств відповідно різних критеріїв, а саме безпеки розвитку, адаптації, ефективності [2, 5, 13, 15];

розроблено методичний інструментарій оцінювання моделей економічної поведінки підприємств [2, 5];

розкрито застосування інструментарію теорії динамічних систем та ймовірного підходу при моделюванні поведінки олігополістів [7];

розроблено метод оцінювання наслідків формування та розповсюдження внутрішніх фірмових інститутів опортуністичної поведінки [6];

сформовано метод оцінювання адаптивності економічної поведінки фірми до ринкових умов [6]

розроблено алгоритм урахування і обробки всіх подій зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з метою мінімізації втрат від несприятливих подій і більш повного використання можливостей при формуванні його економічної поведінки та концепцію планування економічної поведінки через взаємозв'язок із стратегічними цілями підприємства [4];

розроблено рекомендації щодо стимулювання виробничоорієнтованої поведінки машинобудівних підприємств на засадах синтезу прикладних положень теорії контрактів і державного регулювання, а також удосконалення вітчизняного податкового законодавства з метою формування механізмів та інструментів стимулювання виробничоорієнтованої поведінки машинобудівних підприємств [5];

розроблено концепцію моделі економічної поведінки, яка спроможна забезпечити безпеку розвитку машинобудівного підприємства [5], та моделі економічної поведінки, яка спроможна забезпечити конкурентоспроможність молокопереробного підприємства на ринку [2];

запропоновано рекомендації щодо організаційного та інформаційного забезпечення впровадження моделей стратегічної поведінки підприємства-олігополіста [7]

Рис. 1. Сучасний науковий простір досліджень українських вчених щодо економічної поведінки підприємства

підприємств, як найбільш ефективною згідно з нашою позицією. Враховуючи перманентну нестабільність вітчизняної економіки, що характеризується поступовим розширенням спектру загроз за рахунок появи нових загроз або переходу потенційних небезпек у реальні небезпеки, нами було розроблено концепцію моделі економічної поведінки, яка спроможна забезпечити безпеку розвитку машинобудівного підприємства [5], а Н.І. Ганзієнко – концепцію моделі економічної поведінки, яка спроможна забезпечити конкурентоспроможність молокопереробного підприємства на ринку [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підсумовуючи сучасні наукові досягнення у поведінковій теорії розвитку підприємств слід наголосити про наявність значних теоретичних напрацювань, які достатньо ґрунтовно розкривають змістовність економічної поведінки підприємства, але поки що є в площині дискусій. Водночас спостерігається обмеженість методичних і прикладних розробок, що не розкриває багатогранність аналітичного потенціалу категорії «економічна поведінка підприємства». Насьогодні відсутній реальний інструментарій моніторингу економічної поведінки підприємств, який би дозволив відслідковувати фактори впливу на тенденцію зміни поведінки, взаємозв'язок видозміни моделі поведінки із результативністю, ефективністю та перспективами розвитку підприємства. Відтак, окреслений напрямок потребує подальших досліджень щодо використання потенціалу теорії економічної поведінки до виявлення передумов та закономірностей розвитку сучасних промислових підприємств.

Література.

1. Войтко В. В. Управління поведінкою організації (на прикладі промислових підприємств) : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.01 / В. В. Войтко ; Харківський національний економічний університет. – Х., 2004. – 21 с.

2. Ганзієнко Н. І. Економічна поведінка молокопереробних підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / Н.І. Ганзієнко ; Вінницький національний аграрний університет. – В., 2014. – 20 с.
3. Гребеньок І. В. Соціальні функції поведінкових моделей підприємств сільськогосподарського машинобудування : автореферат дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / І. В.Гребеньок ; Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Т., 2014. – 24 с.
4. Капленко Г. В. Формування економічної поведінки підприємств : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.01 / Г. В. Капленко ; НАН України ; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2005. – 20 с.
5. Карачина Н.П. Економічна поведінка машинобудівних підприємств : автореф. дис... докт. екон. наук : 08.00.04 / Н.П. Карачина ; Національний університет «Львівська політехніка». – Л., 2012. – 48 с.
6. Кондратьєва Т.В. Адаптивність економічної поведінки фірми: інституційний підхід : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.01 / Т.В. Кондратьєва ; Донецький національний університет. – Д., 2010. – 18 с.
7. Лозовик Ю.М. Стратегічна поведінка підприємства на олігополістичному ринку (на прикладі українських підприємств-виробників мінеральних добрив) : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.04 / Ю.М. Лозовик ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2008. – 21 с.
8. Малиш О.М. Економічне управління ринковою поведінкою підприємства (на прикладі підприємств вовняної промисловості України) : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.06.01 / О.М. Малиш ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2006. – 22 с.
9. Прутська О.О. Особливості економічної поведінки в перехідній економіці України (інституціональний підхід) : автореф. дис... докт. екон. наук : 08.01.01 / О.О. Прутська ; Київський національний економічний університет. – К., 2004. – 26 с.
10. Шibaєва Н. В. Особливості економічної поведінки суб'єктів господарювання в умовах ринкової трансформації економіки : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.01.01 / Н. В. Шibaєва ; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. – 16 с.
11. Садєков А.А. Процес формування економічної поведінки підприємств / А.А. Садєков, Ю.А. Заїка // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2011. – Вип. 13. – С. 9–12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2011_13_4

12. Цапенко В.Ю. Економічна поведінка підприємств як основа для прийняття управлінських рішень / В.Ю. Цапенко // Бізнес Інформ. – 2014. – №11. – С. 313–317.

13. Долгопятова Т. Государственные предприятия: модели трансформации / Т. Долгопятова // Инвестиции в России. – 1999. – №2. – С. 27–36.

14. Міклуха О. Л. Моделювання стратегії управління підприємством в умовах надзвичайної діяльності / О. Л. Міклуха // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Збірник наукових праць. Випуск 11. – Рівне : УДУВГП, 2004. – С. 185–190.

15. Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства / Н.В. Білошкурська // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №12(114). – С. 101–105.

References.

1. Voitko, V.V. (2004), “Management of organization behaviour (on an example of the industrial enterprises)”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economy, organization and managements of the enterprises, The Kharkiv national university of economic, Kharkiv, Ukraine.

2. Ganzienko, N.I. (2014), “Economic behavior of diary processing enterprises”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economy and management of the enterprises (by economic activity), Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa, Ukraine.

3. Hrebenok, I.V. (2014), “The social functions of behaviours models of enterprises of agricultural engineer”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economy and management of the enterprises (by economic activity), Ternopil Ivan Pul’uj National Technical University, Ternopil, Ukraine.

4. Kaplenko, G.V. (2005), “Formation of economic behaviour of the enterprises”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economy, organization and management, Institute of regional research NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine.

5. Karachyna, N.P. (2012), “Economic behavior of machine-building enterprises”, Doctor of Science in Economics Thesis, Economy and management of the enterprises (by economic activity), Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine.

6. Kondrateva, T.V. (2010), “Adaptability of an economic behavior of a firm: the institutional approach”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economic Theory and History of Economic Thought, Donetsk National University, Donetsk, Ukraine.

7. Lozovik, Y.M. (2008), “The strategic behavior of the enterprise on the oligopolistic market (based on the example of the Ukrainian enterprises-manufacturers of the mineral

fertilizers)”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economy and management of the enterprises (by kinds economics activities), Kyiv National Economic University named by V. Getman, Kyiv, Ukraine.

8. Malysh, O.M. (2006), “Managerial Economics of Market Behavior of an Enterprise (on the example of woolen industry enterprises in Ukraine)”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economics, Organization and Management of Enterprises, Vadim Hetman Kyiv National University of Economics, Kyiv, Ukraine.

9. Prutska, O.O. (2004), “Prutska O.O. Peculiarities of economic behavior in the transitional economy of Ukraine (institutional approach)”, Doctor of Science in Economics Thesis, The Economic Theory, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

10. Shybayeva, N.V. (2002), “Peculiarities of economic agents behavior in the conditions of market transition of economy”, Ph.D. of Science (Economics) Thesis, Economic theory, Kharkiv National Automobile-Highway University, Kharkiv, Ukraine.

11. Sadyekov, A.A. and Zaika, Y.A. (2011), “Process of economic behavior of enterprises”, *Torhivlia, komertsii, pidpriemnytstvo*, vol. 13, pp. 9–12.

12. Tsapenko, V. Yu. (2014), “Economic Behavior of Enterprises as the Basis for Managerial Decision-Making”, *Biznes Inform*, vol. 11, pp. 313–317.

13. Dolgopyatova, T. (1999), “State-owned enterprises: a model transformation”, *Investicii v Rossii*, vol. 2, pp. 27–36.

14. Miklukha, O. L. (2004), “Modeling strategy management in an emergency activities”, *Visnyk Ukrains'koho derzhavnogo universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomika. Zbirnyk naukovykh prats'*, vol. 11, pp. 185–190.

15. Biloshkurska, N.V. (2010), “Adaptive behavior models and their role in formation of enterprise economic security”, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 12(114), pp. 101–105.